«شرق» از واکنش‌ها و اقدامات اخیر ایران پس از سقوط حکومت اسد در سوریه گزارش می‌دهد

تکاپو برای آرامش

عبدالرحمن فتح‌الهی: از بامداد یکشنبه هفته جاری با سقوط حکومت اسد و فرار بشار از سوریه، کماکان تحولات این کشور کانون اخبار منطقه‌ای و جهان است. به‌خصوص حملات پی‌درپی و بی‌امان اسرائیل در سه روز گذشته به مراکز و تأسیسات نظامی سوریه سبب شده است که تحولات، حساس‌تر از گذشته مورد توجه قرار گیرد. در این بین ایران هم مستثنا نیست و به نظر می‌رسد اگرچه سعی کرده است در این مدت با یک سکوت معنادار در سایه تحولات سوریه قرار بگیرد، اما بی‌شک آینده این کشور (سوریه)، یکی از پارامترهای کلیدی در تعیین مسیر سیاست خارجی تهران خواهد بود. از این‌رو کماکان این سؤال مهم مطرح است که سوریه جدید پسابشار برای تهران یک فرصت است یا تهدید؟ در پاسخ به این پرسش، طیفی قائل به برقراری روابط و حتی همکاری ایران با نظام جدید در سوریه هستند که می‌تواند پایه آن از ارتباط‌گیری با مخالفان بشار اسد گذاشته شود.

آیا ایران تاکنون با گروه‌های مسلح مستقر در سوریه ارتباطی برقرار کرده است؟

پیرو آنچه عنوان شد، طی نشست خبری دیروز (سه‌شنبه) سخنگوی دولت، این سؤال مطرح شد که آیا ایران تاکنون با گروه‌های مسلح مستقر در سوریه ارتباطی برقرار کرده است که فاطمه مهاجرانی در پاسخ به این پرسش تصریح کرد: «تمام پیگیری لازم برای حفظ منافع ملی کشور در سوریه انجام خواهد شد، اما لازم است ثبات حداقلی در آن کشور وجود داشته باشد. تمام تماس‌ها و رایزنی‌ها به منظور حفظ منافع ملی و با درنظرداشتن شرایط انجام خواهد شد». سخنگوی دولت در تشریح مواضع و نگاه دولت چهاردهم درباره تحولات سوریه به این نکته اشاره کرد که «درباره بسیاری از موضوعات در حاکمیت تصمیم‌گیری صورت می‌گیرد و طبیعتا دولت‌ها با ملاحظاتی که حاکمیت در نظر دارد، مجری هستند. بسیاری از موضوعات تصمیم یک دولت نیست. در این موضوع نیز هزینه‌کردها با ملاحظه منافع ملی صورت گرفته است». مهاجرانی گفته‌هایش را این‌گونه ادامه داد: «ما تحولات سوریه را رصد می‌کنیم و برای ما منافع ملی ایران مهم است و لذا روابط خود با کشورها را بر پایه سه اصل مورد نظر رهبر انقلاب که همان عزت، حکمت و مصلحت است، پیش خواهیم برد. دفاع از اماکن مقدسه و دیپلماتیک و حفظ کرامت انسان‌ها ازجمله محورها و ملاحظاتی است که همواره مدنظر ماست». مهاجرانی درباره تکلیف بدهی‌های سوریه به ایران هم گفت: «درخصوص هزینه‌کردهای دولت‌ها در سوریه باید بگویم این موضوع فراتر از دولت‌هاست و در مجموعه‌های حاکمیتی تصویب می‌شود. همه هزینه‌کردهای دولت با برنامه‌ریزی انجام شده است. ما تحولات سوریه را به‌طور جدی رصد می‌کنیم و هزینه‌کردها در این کشور نیز با نظر مجموعه تصمیمات حاکمیتی بوده است. روابط بین‌الملل ما بر پایه حکمت، مصلحت و عزت است و درخصوص سوریه نیز بر همین مبنا عمل خواهیم کرد».

نامه ایران به شورای امنیت درباره وضعیت اماکن دیپلماتیکش در سوریه

علاوه بر آنچه سخنگوی دولت درباره نگاه تهران به تحولات جاری در سوریه عنوان کرد، نماینده ایران در سازمان ملل هم در پی تعرض به اماکن دیپلماتیک ایران در حلب و دمشق در نامه‌ای از دبیرکل سازمان ملل و شورای امنیت خواست که این نقض‌های فاحش را به‌طور صریح محکوم کرده و اقدامات لازم را برای تضمین ایمنی کارکنان و اماکن دیپلماتیک و جلوگیری از تکرار چنین حملاتی اتخاذ کنند. امیرسعید ایروانی، سفیر و نماینده دائم جمهوری اسلامی ایران نزد سازمان ملل متحد، در نامه‌ای به لیندا تامس گرینفیلد، رئیس دوره‌ای شورای امنیت و آنتونیو گوترش دبیرکل سازمان ملل متحد عنوان کرد: «متعاقب دستور دولت متبوعم، مکاتبه حاضر به منظور انتقال نگرانی عمیق و محکومیت شدید جمهوری اسلامی ایران نسبت به حملات انجام‌شده به اماکن دیپلماتیک و کنسولی کشورم در سوریه ارسال می‌شود». ایروانی در این نامه عنوان کرده است: «هم‌زمان با تشدید فعالیت گروه‌های مسلح در دمشق، شبه‌نظامیان در تاریخ هشتم دسامبر ۲۰۲۴ به زور وارد سفارت ایران شده و به آن حمله کردند؛ حملاتی که منجر به خسارات شدید، تخریب، سرقت اسناد و آرشیوها و تخریب پنجره‌ها، درها و مبلمان شد». تصاویر اولیه منتشرشده در فضای مجازی نیز نشان می‌دهد که احتمالا به سمت سفارت تیراندازی شده است. به همین ترتیب، گروه‌های مسلح در تاریخ ۲۹ نوامبر ۲۰۲۴، کنسولگری ایران در حلب را با گلوله‌های کوتاه‌برد هدف قرار داده و کارکنان کنسولگری را در معرض خطر قرار دادند. پس از تخلیه کنسولگری به دلیل حملاتی که جان کارکنان را به مخاطره انداخته است، این مکان توسط مهاجمان اشغال و تخریب شد. در نامه مذکور تأکید شده: «این اقدامات نقض آشکار کنوانسیون وین درباره روابط دیپلماتیک (۱۹۶۱) و کنوانسیون وین درباره روابط کنسولی (۱۹۶۳) هستند که متضمن مصونیت اماکن دیپلماتیک و ایمنی کارکنان آنهاست». ایروانی در نامه خود آورده: «جمهوری اسلامی ایران تأکید می‌کند که مصونیت اماکن دیپلماتیک و کنسولی و نمایندگان آنها باید همواره مطابق با حقوق بین‌الملل محترم شمرده شود. هیچ فرد، گروه یا دولتی حق ارتکاب یا تسهیل چنین نقض‌هایی را ندارد». در نامه مذکور، «جمهوری اسلامی ایران از دبیرکل سازمان ملل متحد و شورای امنیت درخواست می‌کند که این نقض‌های فاحش را به‌طور صریح محکوم کرده و اقدامات لازم را برای تضمین ایمنی کارکنان و اماکن دیپلماتیک و جلوگیری از تکرار چنین حملاتی اتخاذ کنند».

آخرین وضعیت سفارت سوریه در ایران

در این بین ایسنا هم خبر داد که در راستای پیگیری آخرین وضعیت سفارت سوریه در تهران، یکی از کارکنان محلی سفارت عنوان کرد: «سفارت به کار خود مشغول و در حال انجام کارهای روزمره خود است و درخواست‌های مراجعین را مورد بررسی قرار می‌دهد». در سوی دیگر و به گفته قصی الضحاک، نماینده دائم سوریه در سازمان ملل، «سفارت‌ها و نمایندگی‌های دیپلماتیک سوریه دستورالعمل‌هایی برای ادامه انجام وظایف خود در دوره انتقالی کنونی دریافت کرده‌اند. در حالی که در انتظار تشکیل دولت جدید هستیم، با دولت و رهبری فعلی به همکاری ادامه می‌دهیم».

روز یکشنبه هم وزارت خارجه سوریه در بیانیه‌ای اعلام کرد: «امروز صفحه جدیدی در تاریخ این کشور گشوده شد و عهد و پیمانی ملی آغاز می‌شود که سوری‌ها را متحد کرده و آنها را از هم جدا نمی‌کند. ما موظف هستیم برای ساخت کشوری یکپارچه که عدالت و برابری بر آن حاکم بوده و در آن همه از تمامی حقوق و وظایف برخوردار هستند، تلاش کنیم». همچنین در این بیانیه قید شد: «وزارتخانه و هیئت‌های دیپلماتیک آن در خارج به تعهد خود برای خدمت به تمامی شهروندان و بهبود امور آنها پایبند باقی خواهند ماند. ما بر اساس امانتی که به‌عنوان نماینده ملت سوریه در دست داریم، به اجرای مأموریت‌هایمان ادامه می‌دهیم و میهن در اولویت باقی می‌ماند». عباس عراقچی، وزیر امور خارجه ایران نیز یکشنبه‌شب در یک گفت‌وگوی تلویزیونی درباره فعالیت سفارت سوریه در ایران خاطرنشان کرد: «ما منتظر هستیم ببینیم چه حکومتی در سوریه مستقر می‌شود و اگر به نقطه‌ای رسیدیم که حکومتی را که در دمشق مستقر شده مورد شناسایی قرار دهیم، سفارت سوریه در تهران را تحویل آنها می‌دهیم. البته تا آن زمان سفیر و کارمندان فعلی در سفارت مستقر خواهند بود».

جلسه غیرعلنی مجلس با فرمانده سپاه درخصوص تحولات سوریه

هم‌زمان با این تحولات، صبح دیروز (سه‌شنبه) نیز بهارستان‌نشین‌ها با حسین سلامی، فرمانده کل سپاه جلسه‌ای غیرعلنی درباره تحولات سوریه و وضعیت فعلی ایران در آن داشتند. به گفته ایسنا، احمد نادری در مقام یکی از اعضای هیئت‌رئیسه مجلس شورای اسلامی، به ارائه توضیحاتی از جزئیات جلسه غیرعلنی دیروز مجلس با سردار سلامی پرداخت و اظهار کرد: «صبح سه‌شنبه، مجلس شورای اسلامی جلسه غیرعلنی و غیررسمی با حضور فرمانده کل سپاه برگزار کرد و قرار بود یکی از مقامات نیروی قدس سپاه نیز در این جلسه حضور پیدا کنند که نتوانستند به مجلس شورای اسلامی بیایند». وی در ادامه توضیحاتش متذکر شد: «بحث کلی در این جلسه استراتژی‌های نظامی ما در منطقه و تشریح عملیات‌های اسرائیل و عملیات ما علیه اسرائیل بود و همچنین وضعیت امنیتی، اطلاعاتی و نظامی که در منطقه حاکم است».

این عضو هیئت‌رئیسه مجلس شورای اسلامی افزود: «در این جلسه، بحث فروپاشی دولت اسد در سوریه و آینده تحولات منطقه نیز مورد بحث قرار گرفت». به گفته این بهارستان‌نشین، «در جلسه غیرعلنی این موضوع مطرح شد که تا لحظه آخر یعنی قبل از سقوط دولت بشار اسد، مستشاران نظامی و نیروهای ما در سوریه حضور داشتند. اکنون هیچ نیرویی از ایران در سوریه حضور ندارد». نادری در پایان گفته‌هایش یادآوری کرد: «پنج نماینده مجلس شورای اسلامی در این جلسه به بیان اظهاراتشان پرداختند و سردار سلامی در دو نوبت صحبت کرد و به جمع‌بندی پرداخت».

عکس: AP

روایت عراقچی از تحولات سوریه و چراغ سبز ایران به قطع‌نامه ۲۲۵۴

البته پیش از جلسه غیرعلنی صبح سه‌شنبه مجلس با فرمانده کل سپاه، عباس عراقچی، وزیر امور خارجه ایران، کمتر از ۲۴ ساعت بعد از سقوط بشار اسد، رئیس‌جمهور سوریه، در برنامه گفت‌وگوی ویژه خبری حاضر شد و به تشریح جزئیاتی درباره نقش‌آفرینی ایران در سوریه، بحث روند آستانه، نقشه راه ایران برای سوریه بدون اسد، دلایل سقوط دمشق و سناریوهای آینده این کشور پرداخت. به نوشته دنیای اقتصاد، در همین گفت‌وگو، رئیس دستگاه دیپلماسی که در ۱۰ روز گذشته سفرهایی به کشورهای منطقه همچون سوریه، ترکیه و قطر با هدف رایزنی درباره تنش‌ها در سوریه داشت، به نگرانی‌ها درخصوص آینده منطقه بعد از سقوط دمشق پرداخت و تصریح کرد: «احتمال بروز جنگ داخلی مجدد، تجزیه سوریه یا فروپاشی کامل و تبدیل‌شدن به مأمنی برای تروریست‌ها ازجمله نگرانی‌های ایران است. همچنین نگرانی دیگر ایران، جولان صهیونیست‌هاست. گروه‌های مقاومت در منطقه از نزدیک تحرکات رژیم صهیونیستی را رصد می‌کنند». همچنین عراقچی در تشریح نشست غیرعلنی و غیررسمی صبح روز دوشنبه با نمایندگان مجلس شورای اسلامی درخصوص تحولات سوریه، یادآور شد: «در این جلسه گزارشی از مجموعه فعالیت‌های دیپلماتیک انجام‌شده طی این چند روز به‌ویژه از جلسه روز شنبه در دوحه و رایزنی‌ها و نتایج حاصل‌شده از آن ارائه کردم». وی افزود: «در این جلسه نمایندگان سؤالاتی درباره سیر تحولات و سرعت تحولات سوریه مطرح کردند که به آن پاسخ دادیم و نکاتی مطرح شد؛ در نتیجه، جلسه تبادل نظر خوبی برگزار شد». همچنین بعد از سقوط اسد توسط مخالفانش این پرسش به‌جد مطرح شده که آیا ایران با معارضین در صورت قدرت‌گرفتن همراهی خواهد کرد؟ وزیر خارجه درباره اینکه تعامل ایران با حکومت آتی در سوریه چگونه خواهد بود، متذکر شد: «تعامل ما با آنان بستگی به رفتارشان خواهد داشت. اینکه چه رفتاری با شیعیان و... خواهند داشت، بر اساس رفتار آنان، سیاست خودمان را تعیین می‌کنیم». این نوع موضع‌گیری عراقچی بیانگر آن است که احتمالا تهران به این نتیجه رسیده که اکنون باید روند دیگری را در سوریه دنبال کند تا به‌طور کامل ارتباطاتش با این کشور که موقعیت ژئواستراتژیک مهمی برای ایران دارد، قطع نشود.

اما یکی از نکات مهمی که وزیر خارجه در گفت‌وگوی ویژه خبری یکشنبه‌شب مطرح کرد، بحث قطع‌نامه ۲۲۵۴ سازمان ملل بود. قطع‌نامه‌ای که به ثبات سیاسی، مقابله با تروریسم، گفت‌وگوهای سوری-سوری و تشکیل دولت وحدت ملی تأکید دارد. عراقچی با اشاره به اینکه تاکنون مسائل داخلی سوریه به خود سوریه مربوط بود، ادامه داد: «از نظر ما برای روند سیاسی، قطع‌نامه ۲۲۵۴ می‌تواند روند مناسبی باشد؛ اینکه همه گروه‌ها نقش خودشان را داشته باشند. البته ایران ضمن تقویت این مسیر، باید در یک رویکرد فراگیر منطقه‌ای که نمونه آن را روز شنبه در دوحه پایتخت قطر مشاهده کردیم، مشارکت فعالانه‌تری برای آینده سوریه اتخاذ کند». به گفته مسئول سیاست خارجی ایران، «این نشست که به ۵+۳ معروف است، شامل سه بازیگر روند آستانه یعنی ایران، روسیه و ترکیه به همراه پنج کشور عربی عربستان، قطر، عراق، اردن و مصر است که همگی مخالف تجزیه سوریه و موافق ثبات سیاسی، گفت‌وگو و تشکیل دولت وحدت ملی هستند؛ اگرچه درخصوص کم‌وکیف و چگونگی تحقق این اهداف، با یکدیگر اختلاف نظر دارند. همراه‌شدن با این رویکرد می‌تواند به مسیریابی ایران در تحولات آینده سوریه بدون اسد کمک کند».